

maradt Kelet és Nyugat együttműködése, szemben az előbbi korról, ekkor már Magyarország nem játszott kezdeményező szerepet Európa és Ázsia oszmánellenes kapcsolatában. A három részre szakadt Magyarország helyét a Habsburgok és más európai hatalmak (Spanyolország, Lengyelország, a pápai állam), valamint az erdélyi fejedelemség foglalta el. E kor különösen érdekes fejezete az ellentmondásos politikát folytató Báthory Zsigmond uralkodásának ideje, külpolitikai törekvései, különös diplomáciai adottságai.

Tardy Lajos könyvében az eseménytörténet mellett eredeti követjelentéseket, kortárs írók beszámolóit és emlékiratait ismerteti, így például Huszti György életrajzi visszapillantásait, Georgievics Bertalan *La maniere et Céramonies de Turcs*, *De afflictione tam captivorum quam etiam sub Turcae tributo vivendum Christianorum* és az *Epistola exhortatoria contra infideles* c. munkákat, hogy csak az alig ismerteket említsük. A 17 fejezetre tagolt és kitűnő jegyzetapparátussal felszerelt könyv orvostörténeti szempontból is tartalmaz néhány érdekességet: így Izsák zsidó orvos, Perzsia szentszéki, velencei és magyarországi követének diplomáciatörténeti vonatkozásait.

Kapronczay Károly

Hans-Jürgen Thies: Der Diabetestraktat 'ABD al-LATĪF al-BAGDĀDĪ's. Untersuchungen zur Geschichte des Krankheitsbildes in der arabischen Medizin. Selbstverlag des Orientalischen Seminars der Universität Bonn, 1971. 194 S.

A Bonni Orientalista Tanulmányok 21. kötetével unikumot, az arab kultúrkör egyetlen ismert diabetesmonográfiájának faksimile kiadását és német nyelvű fordítását, valamint egy tiszteletre méltó tudással rendelkező, tudományos konvencióktól mentes szerző igényes tanulmányát veheti kézbe az arab orvostörténet iránt érdeklődő olvasó. A fordítás és tanulmány építőköve lehet egy majdan megírandó, valóban tudományos orvostörténeti munkának.

Hans-Jürgen Thies tanulmánya elején rámutat arra, hogy az arab orvostudomány területén a szekundér és terciér irodalom kontrollálása céljából mennyire fontos volna magukkal a forrásokkal foglalkozni. Sokszor előfordul, hogy még a fordítások is önkényesen kiegészítettek, hamisak. Így pl. a „fidus interpres”, Gerhard von Cremona Kánon-fordításának megfelelő részeit hozza tanúságul, mennyire alaptalan az a hipotézis — ami pedig alapvető orvostörténeti tankönyvekbe is bekerült —, hogy Ibn Sinā és az arab orvosok ismerték volna a diabétesis vizelet édes ízét.

Tanulmánya 2. részét terminológiai vizsgálatoknak szenteli a szerző. Ismerteti a terminológiai kutatás problémáit: mai, az arab orvosi irodalomra vonatkozó kevés ismeretünk mellett mennyire nehéz végigkövetni a terminusok továbbadásának folyamatát. A terminusok nagy része görög eredetű, de mivel az átadásról még csak töredékes képünk van, teljes azonosításuk ma még nem lehetséges. A terminusok ugyanis sokszor már a szír átírással is modifikálódtak. Az arabra átírt szavak gyakran vokalizáció nélkül, gyökükben maradtak fent, különböző értelmezésük új és új szóképzésekhez és szinonimák létrejöttéhez vezetett. Az arab

nyelvben használatos diakritikus pont elhagyása is helytelen következtetéseket eredményezhet. Különböző spekulációk helyett tehát magukhoz a fordításokhoz kell fordulnunk, amelyekből — szembeállítva őket a görög összöveggel — kiderül, milyen környezetben adódik át közvetlenül egy-egy terminus a görögből az arab nyelvbe. Minden egyes arab fordítás az egyes fejlődési fokok bizonyítására szolgál.

Ezután egyetlen fogalomnak, a diabetesnek a változásait követi végig a szerző. Bemutatja a diabetes arab átírásait, felsorolja a diabetes görög alapjelentéseire visszamenő és a galénoszi szinonimákra utaló terminusokat. Terminusvizsgálatait Hans-Jürgen Thies áttekinthető, jól szemléltető táblázattal zárja.

'ABD al-LATĪF al-BAGDĀDĪ, aki elsősorban Galénosz-kritikájáról ismert, traktárusában korának, a 13. századnak diabetes-ismereteit foglalja össze. Ismert orvosok mellett igen sok ismeretlen szerzőt is idéz. A traktátus fordítója pár huzamba állítja Galénosz megfelelő helyeivel, így bizonyítva 'ABD al-LATĪF függését Galénosztól, valamint felsorakoztatja más orvosok parallel szövegeit.

'ABD al-LATĪF diabetes-írásának keretét mohamedán vallási formulák adják. A mű a következő részekre tagolódik: 1. A szerző saját ismeretei a vizeletinkontinencia és a diabetes tünettanáról és terápiájáról. 2. Idézetek a diabetesről. 3. A birsalma mint therapeuticum a diabetesnél.

A traktátus fordítása gondos munkának tűnik. Az egyértelműen le nem fordítható szavak és kifejezések arab megfelelőit a fordító a szó mellett, zárójelben hozza.

A kötetet arab—görög és görög—arab szótár, indexek és tárgymutató, valamint gazdag irodalomjegyzék egészíti ki.

T. Pajorin Klára

Hans H. Walser: Hundert Jahre Klinik Rheinau, 1867—1967. Aarau, Sauerländer Vlg. 1970. 77 S. 12 Abb.

A Svájci Orvos- és Természettudománytörténeti Társaság kiadványsorozatának XXIV. köteteként jelent meg ez a füzet, amely egyébként különnyomat a Zürich kanton által 1970-ben kiadott „Jubiläumsschrift zum hundertjährigen Bestehen der Kantonalen Psychiatrischen Klinik Rheinau” c. gyűjteménykötetéből. Kiadásához pedig hozzájárult egyrészt a zürichi egyetem Orvostörténeti Intézete (igazgatója: *E. H. Ackerknecht* tanár), másrészt a rheinai Kantonális Elmeógyógyászati Klinika (Zürich kanton; igazgatója: *W. A. Stoll* tanár). Szerzőnk végigkíséri egy már a X. században virágzó, de 1862-ben feloszlatott ősi bencés kolostorban 1867-ben alapított elmeógyógyintézet történetét. A kolostorépület a Rajna szigetén van; ehhez járul az 1901-ben a folyó partján létesített új épületcsoport. Az utolsó nagyobb szabású kibővítésre 1919-ben került sor, s ezzel a férőhelyek száma eléri kereken az 1100-at. Nagyon szerencsésnek bizonyult, hogy már az alapítás alkalmával teljes elmeógyógyintézetre gondoltak, és nem csupán valami menhelyre.